

LUNDS
UNIVERSITET

MKVA21:4
Enheten för medie- och
kommunikationsvetenskap
Lunds universitet
HT 2009

De apatiska flyktingbarnen

– en medialiserad saga om gott och ont

Undersökning av rapportering i svensk dagspress 2003-2007

Handledare:
Veselinka Möllerström

Författare:
Fanny Dellgran & Caroline Hildemo

Examinator:
Tobias Linné & Sara von Platen

Sammanfattning

- Titel:** De apatiska flyktingbarnen – en medialiserad saga om gott och ont.
Undersökning av rapportering i svensk dagspress 2003-2007
- Författare:** Fanny Dellgran & Caroline Hildemo
- Kurs:** MKVA21, ht 2009
Enheten för medie- och
kommunikationsvetenskap, Lunds universitet
- Handledare:** Veselinka Möllerström
- Examinator:** Tobias Linné & Sara von Platen
- Nyckelord:** Apatiska flyktingbarn, medierapportering, dagspress, Aftonbladet, Dagens Nyheter, medialiseringstekniker, journalistikens villkor, kvalitativ innehållsanalys
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att undersöka dagspressens rapportering kring fenomenet med apatiska flyktingbarn. Genom att undersöka på vilket sätt olika aspekter och aktörer skildrades vill vi skapa en medvetenhet kring mediernas makt att skapa en viss bild av verkligheten.
- Metod:** Kvalitativ innehållsanalys
- Material:** Nyhetsartiklar ur Aftonbladet och Dagens Nyheter under tidsperioden 16 juni 2003 och 5 maj 2007.
- Resultat:** Vi har funnit exempel på de tekniker som medierna använder för att spetsa till en nyhet. Tidningarna har valt ut en ”ond” och en ”god” sida och placerat flyktingbarnen i mitten som ”offer”. Vi har sett tendenser på att rapporteringen inte alltid låter båda sidor av en fråga komma till tals på samma villkor. Uppsatsen diskuterar även detta ämne ur ett större perspektiv och finner att mediernas rapportering kan påverka vår bild av verkligheten i den meningen att de kan vinkla en fråga och bara ta upp vissa aspekter. Genom att ta upp ett ämne får det plats i den allmänna samhällsdebatten och genom att vinkla en händelse på ett visst sätt så konstruerar medierna en bild av verklighet hos allmänheten som kanske inte alltid är helt sann.

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1. Bakgrund	4
1.2. Viktiga händelser och aktörer.....	5
1.3. Problemdiskussion.....	6
1.4. Frågeställning	6
1.5. Syfte.....	6
2. Metod och material.....	7
2.1. Vetenskapligt perspektiv	7
2.2. Kvalitativ innehållsanalys.....	7
2.3. Datainsamling.....	8
2.3.1. Urval av tidningar.....	8
2.3.2. Avgränsningar i tidsperiod	9
2.3.3. Urval av artiklar	9
2.4. Bearbetning av materialet.....	10
2.4.1. Kodschemat	10
2.4.2. Analysprocessen.....	11
2.5. Uppsatsens kvalitet, trovärdighet och allmängiltighet	11
3. Teori	12
3.1. Mediernas demokratiska uppgifter	12
3.2. Journalistikens begränsningar.....	13
3.3. Medielogiken	13
3.3.1. Mediernas arbetsmetoder	14
3.3.2. Medialiseringstekniker	14
3.3.3. Nyhetsvärdering	15
3.3.4. Mediernas dramaturgi	15
3.3.5. Övertalningstekniker	16
3.4. Mediernas makt	16
4. Resultat och analys.....	17
4.1. Vilka uppmärksammas i medierapporteringen?	18
4.2. Ett medialt drama med tre ben.....	19
4.2.1. Offren	19
4.2.2. De goda	20
4.2.3. De onda	21
4.3. Kan man tala om en objektiv nyhetsrapportering?	23
4.4. Spel mellan två läger – tillspetsning med medialiseringstekniker	25
4.5. Från flyktingpolitik till medial rapportering.....	26
4.6. Mediernas makt och påverkan	27
5. Slutdiskussion.....	28
Källförteckning.....	30
Bilaga 1	32
Bilaga 2	34

1. Inledning

”I ena ringhörnan en läkare, i den andra en politiker. Båda säger sig värna om de asylsökande, om att Sverige ska ha ett värdigt och humant asylsystem. Ändå kommer de fram till diametralt skilda slutsatser. Läkaren prioriterar de asylsökandes psykiska hälsa, politikern väljer att framhålla rättssäkerheten.”

Ledarskribent i Dagens Nyheter, 2007-09-07

1.1. Bakgrund

Samhällsdebatten om apatiska flyktingbarn dök för första gången upp i svenska medier under 2003. Det handlade om flyktingfamiljer som hade kommit till Sverige för att söka asyl. Under asylprocessen eller vid ett negativt besked om uppehållstillstånd insjuknade barnen i familjerna i ett apatiskt tillstånd där de varken åt, drack eller var kontaktbara. Många av barnen var tvungna att få sjukhusvård och sondmatas. Fenomenet har förutom apatiska flyktingbarn även kallats uppgivenhetssyndrom eller depressiv devitalisering.

Symptomens samband med politiska beslut ledde till en intensiv debatt kring orsaken till barnens sjukdom. Å ena sidan hävdar man att tillståndet skulle vara en reaktion på stress och uppgivenhet inför den långsamma asylprocessen, alternativt att orsaken skulle vara att barnen har varit med om traumatiska upplevelser i hemlandet. Å andra sidan menar man att familjerna vanvårdar barnen för att de ska bli sjuka och att man på så vis ska få uppehållstillstånd i Sverige.

År 2004 startade dåvarande migrationsminister Barbro Holmberg en utredning kring fenomenet. Psykologen och barnflyktingexperten Marie Hessle utsågs som samordnare och man samlade experter och forskare från en rad områden för att försöka kartlägga och förebygga fenomenet. I slutrapporten redovisade utredningen att det fanns 424 apatiska flyktingbarn i Sverige, varav 61,5 % kom från forna Sovjetstater och 26 % från forna Jugoslavien. Enligt rapporten fanns symptomen enbart i Sverige och man menade att det fanns fall där föräldrarna vanvårdade barnen för att familjen lättare skulle få uppehållstillstånd.

Regeringens utredningsrapport utsattes för vilda protester och starka känslor väcktes såväl hos allmänheten som hos experter och journalister. Bland annat visades ett reportage i SVT:s ”Uppdrag granskning” där journalisten Gellert Tamas kritiserade Regeringen och framförallt migrationsminister Barbro Holmberg för hanteringen av de apatiska flyktingbarnen. Reportaget fick ett starkt genomslag och skapade en intensiv debatt i våra medier.

Under hösten 2009 blommade debatten kring de apatiska flyktingbarnen på nytt upp i och med att Gellert Tamas kom ut med boken *De apatiska: om makt, myter och manipulation*, där han återigen argumenterar för att de svenska myndigheterna har gjort fel i behandlingen av de apatiska flyktingbarnen. Detta har skapat en storm av såväl hyllningar som hård kritik i våra dagstidningar och fenomenet är ännu en gång i mediefokus. Än idag är således frågan om sjukdomen är ”verklig” eller simulerad obesvarad och meningsskiljaktigheterna är omfattande.

1.2. Viktiga händelser och aktörer

Viktiga händelser:

2003: Fenomenet dyker för första gången upp i svensk dagspress.

2004: Allmänheten engagerar sig i demonstrationer. Migrationsministern startar en utredning gällande orsakerna till apatin hos flyktingbarnen.

April 2005 Riksdagsdebatt gällande de apatiska flyktingbarnen inleds, socialdemokraterna och moderaterna röstar ner förslaget om amnesti för de apatiska flyktingbarnen.

Maj 2005 Sveriges kristna råd kräver i det s.k. Påskuppropet amnesti för de apatiska flyktingbarnen och samlar in 157 000 namnunderskrifter lämnas till regeringen.

Juni 2005 SOU-rapport om de apatiska barn som söker uppehållstillstånd presenteras.

November 2005 Svenska Dagbladet avslöjar att poliser misstänker att apatiska flyktingbarn blivit förgiftade.

December 2005 Tjänstemän på migrationsverket firar med champagne utvisandet av en flyktingfamilj.

Årsskiftet 2005/2006 Ett antal förundersökningar startas efter misstanke mot föräldrar om misshandel av barnen.

Juni 2006 Åtal väcks mot två misstänkta mammor till apatiska flyktingbarn gällande misshandel, men detta läggs ner. Debatten rasar om föräldrarnas eventuella skuld i fråga om barnens sjukdom.

2007: Uppdrag granskning tar upp fallet med de apatiska barnen och Gellert Tamas riktar mycket kritik mot Marie Hesse och Barbro Holmberg bland annat i artikelserie i DN.

Viktiga aktörer (utan inbördes ordning)

Barbro Holmberg, migrationsminister under perioden.

Marie Hesse, regeringens särskilda utredare gällande de apatiska flyktingbarnen.

Annica Ring, handläggare på migrationsverket med central roll gällande de apatiska flyktingbarnen.

Henry Ascher, barnläkare, docent vid Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus i Göteborg och lektor vid i barn- och ungdomshälsa vid Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, även medlem i svenska barnläkarföreningens arbetsgrupp för apatiska flyktingbarn.

Göran Bodegård, barnläkare som engagerat sig flitigt i debatten, har haft ansvar för några av de sjukaste barnen på det så kallade Eugeniahemmet.

Källa: Aftonbladet & Dagens Nyheter under perioden 2003-2007.

1.3. Problemdiskussion

Mediernas rapportering blir allt viktigare för vår förståelse av världen runt omkring oss, varje dag matas vi av mediebudskap som ger oss en bild av hur verkligheten ser ut. Som mediekonsument förutsätter vi ofta att medierna har en inbyggd förmåga att skilja rätt från fel och sant från falskt, att olika röster kommer till tals och att vi får en sanningsenlig bild av de händelser som skildras. Men är det alltid så enkelt? Medierna har ett viktigt ansvar för vårt demokratiska samhälle. Förutom att granska och återberätta det som sker i världen bör de också ta ansvar för att det som skildras ger en rättvis bild och att alla åsikter kommer till tals.

I den här uppsatsen undersöks Sveriges två största dagstidningars rapportering kring de apatiska flyktingbarnen under perioden 2003 till 2007, då fenomenet var som flitigast diskuterat. Eftersom åsikterna i frågan går så vida isär är det intressant att studera hur dagstidningarna rapporterade kring händelsen. Att studera hur fenomenet beskrevs, vem det var som fick komma till tals och på vilket sätt olika aktörer skildrades tror vi kan ge en större förståelse för mediernas makt och påverkan.

1.4. Frågeställning

- Hur såg medierapporteringen kring de apatiska flyktingbarnen ut år 2003-2007 och hur kan man förstå detta utifrån medielogiken?
 - Vem uppmärksammas i dagspressens rapportering?
 - Hur beskrivs de olika aktörerna?
 - Vem är det som får uttala sig?
- Vilka faktorer påverkar hur och varför en nyhetshändelse får utrymme i dagspressen?
- Hur kan allmänhetens bild av en händelse påverkas av mediernas rapportering?

1.5. Syfte

Syftet med uppsatsen är att utifrån en kvalitativ innehållsanalys undersöka dagstidningars rapportering kring de apatiska flyktingbarnen. Vi vill ta reda på hur man i dagspressen uppmärksammade företeelsen; vilka aspekter och aktörer som skildrades och på vilket sätt. Avsikten är att belysa hur en viktig samhällsfråga skildras i dagstidningarna samt att skapa en medvetenhet kring mediernas makt att skapa en viss bild av verkligheten.

2. Metod och material

Här diskuteras uppsatsens metodologiska utgångspunkter. Kapitlet inleds med att presentera uppsatsens vetenskapliga utgångspunkter samt innebörden av en kvalitativ innehållsanalys för att sedan ge läsaren en inblick i arbetsprocessen kring undersökningen. Avslutningsvis diskuteras uppsatsens trovärdighet, allmängiltighet och kvalitet.

2.1. Vetenskapligt perspektiv

Olika vetenskapliga perspektiv bygger på antaganden om hur verkligheten ser ut och om hur vi får kunskap om den (Heide et al, 2005). Då vi i den här uppsatsen är intresserade av hur en samhällsfråga har skildrats i dagstidningarna och vill skapa en medvetenhet kring mediernas makt att skapa en viss bild av verkligheten, har vi valt att utgå från ett socialkonstruktionistiskt kritiskt perspektiv. Socialkonstruktionism innebär att vi ser verkligheten som något som existerar inom oss och som skapas genom social interaktion (Ibid.). Vi har socialiserats in i ett visst samhälle så att vi uppfattar verkligheten på ett sätt som överensstämmer med detta samhälles kultur (Thurén, 1998). Denna kultur har skapats genom att vi interagerar med varandra och skapar gemensamma referensramar. Medierna bidrar till att definiera den här sociala konstruktionen av verkligheten eftersom de visar olika sätt att förstå världen och introducerar olika uppfattningar om vad som är viktigt respektive oviktigt (Gripsrud, 2002).

Då vi anser det betydelsefullt att medvetengöra dessa sociala konstruktioner har vi haft ett kritiskt synsätt under arbetet med uppsatsen. Det kritiska perspektivet vill betona att hur vi än ser på verkligheten är vi underkastade sociala och kulturella processer som förstärker maktaspekter och inskränker vårt sätt att tänka (Hatch, 2002).

2.2. Kvalitativ innehållsanalys

En innehållsanalys definieras av Hansen et al (1998) som en forskningsteknik vilken på ett objektivt, systematiskt och kvantitativt sätt beskriver ett kommunikativt material. I den här studien har vi valt att utveckla det kvantitativa angreppssättet och utfört en innehållsanalys med kvalitativ inriktning. Vi vill därmed uppnå en djupare förståelse för vårt material och hitta komplexa samband och mönster (Trost, 2007). Vi har i denna undersökning utgått från en tematisk analys med hermeneutisk inriktning. Detta innebär att vi har kategoriserat vårt material utifrån olika teman samt gjort en tolkning av dessa utifrån en teoretisk referensram. För denna tolkning har vi i viss mån använt oss av retorikens begrepp, utan att för den sakens

skull göra anspråk på att bedriva en retorisk analys. Att studien har en hermeneutisk ansats innebär att vi försöker tolka och förstå textens innebörd (Thurén, 1991). Vi fördjupar oss i materialet och försöker utreda det som faktiskt står där men även visa på latent budskap.

Valet mellan en kvantitativ eller kvalitativ studie ska styras av det syfte man har med sin studie. Vid en kvantitativ undersökning strävar man efter att förklara sin empiri och hitta enkla kausala samband. Man använder gärna mått som *hur många* och *hur ofta* (Trost, 2007). Eftersom vårt syfte med uppsatsen var att undersöka vilka aktörer som förekommer och på vilket sätt dessa uppmärksammas samt även mediernas förmåga att skapa en bild av verkligheten, ansåg vi att en kvalitativ metod passade vår undersökning bäst. Vi var intresserade av att hitta mönster och nyanser i nyhetsrapporteringen och ansåg att dessa behov inte skulle ha blivit tillfredställda med en kvantitativ studie.

2.3. Datainsamling

Att undersöka medierapporteringen av ett fenomen ger många tänkbara analysobjekt, man kan exempelvis studera tv-nyheter, radioinslag eller bloggar och nyhetsartiklar på internet. Vi valde dock tidigt i uppsatsprocessen att fokusera på artiklar i dagspressen. Detta kan motiveras med att vi i Sverige har en stark tradition av tidningsläsande samt att morgon- och kvällspressen når en stor del av befolkningen. Ett annat motiv till valet av dagspress är att en undersökning av etermedia hade blivit en mer komplicerad och tidkrävande process. Att studera tidningsartiklar underlättar analysen då man kan ha materialet framför sig och utifrån detta diskutera och tematisera det.

2.3.1. Urval av tidningar

Urvalet av tidningar består av de två största dagstidningarna i Sverige; *Dagens Nyheter* samt *Aftonbladet* (dagspress.se). Vi ansåg det viktigt att använda oss av både en morgon- och en kvällstidning då dessa har olika läsekretsar. Att tidningarna har olika politiska ståndpunkter ansåg vi också vara en viktig komponent vid valet. Nedan följer en kort presentation av respektive tidning.

Dagens Nyheter – Morgontidning. Oberoende liberal. Ägs av Bonnier AB. Upplaga: 339 800 (2008) (dagspress.se, dn.se)

Aftonbladet – Kvällstidning. Oberoende socialdemokratisk. Största ägaren är norska Schibsted. Upplaga: 377 500 (2008) (dagspress.se, aftonbladet.se)

2.3.2. Avgränsningar i tidsperiod

Den valda tidsperioden sträcker sig mellan den 16 juni 2003 och den 5 maj 2007. Det var den 16 juni 2003 som uttrycket ”apatiska flyktingbarn” för första gången dök upp i en tidningsartikel i Aftonbladet och därför är detta ett passande startdatum för undersökningen. Att slutdatumet är satt till den 5 maj 2007 beror på att det är under denna period som artiklar om de apatiska flyktingbarnen dyker upp mest frekvent. Det är också under denna tidsrymd som debatten kring fenomenet är som mest intensiv. Efter 5 maj 2007 görs ett långt uppehåll och artiklar om de apatiska flyktingbarnen återkommer inte förrän i slutet av 2008.

Vi har medvetet valt att inte ta med artiklarna från 2008 och 2009 som en del av analysarbetet, då vi anser att vi inte kan se på dessa från ett helhetsperspektiv. Detta eftersom dagens debatt ännu är pågående och vi ännu inte kan förutse i vilken riktning åsikterna kommer att gå. Dessa artiklar har dock genomlästs för att vi skulle få förståelse för deras samhörighet med de äldre artiklarna.

2.3.3. Urval av artiklar

För att tillgängliggöra oss materialet från den utvalda tidsperioden använde vi oss av artikeldatabaserna *Mediearkivet/Retriever* och *Presstext*. Dessa tillhandahåller artiklar i sin fulla längd från de båda tidningarna. Från *Mediearkivet/Retriever* har vi hämtat artiklar från Dagens Nyheter och från *Presstext* artiklar från Aftonbladet.

En negativ aspekt med att läsa artiklar genom en databas gör att den rycks ur sitt sammanhang. Information som bilder, andra slags illustrationer samt artikelns position i tidningen och på uppslaget förloras. Detta kan göra att man går miste om hur artikeln har redigerats och att man på så sätt kan tolka och förstå artikeln på ett annat sätt än om man läste den i sin ursprungliga kontext. En positiv aspekt med att läsa artikeln i digital form är dock att läsningen blir mer fokuserad på själva texten och dess innebörd.

Sökningen gick till så att vi den 11/12 2009 använde sökorden ”*apatisk* flyktingbarn**” i databasernas fritextsökning. Asterisken har använts för att fånga upp även böjningar på respektive ord samt samman- och sårskrivningar. Antalet träffar i *Mediearkivet/Retriever* uppgick till 80 och i *Presstext* till 115, alltså totalt 195 träffar. Vi började med att titta igenom alla artiklar i digital form och välja bort de artiklar där fokus inte lades på de apatiska flyktingbarnen utan dessa ord bara nämndes. Vi valde dock att behålla alla olika typer av artiklar, det vill säga allt ifrån nyhetsartiklar till opinionsbildande artiklar som ledare,

debattartiklar och insändare. Detta eftersom vi vill undersöka det som faktiskt finns i dagspressen och det som konsumenter faktiskt tar del av. Artiklarna var nu 140 stycken. Dessa skrevs sedan ut och granskades i kronologisk ordning.

Materialet undersöktes alltså först i sin helhet. Detta för att vi skulle få en helhetsbild av förloppet samt att sätta händelser och personer i en kontext. För den mer djupgående analysen med hjälp av kodschemat (se nedan) valde vi dock att avgränsa antalet artiklar. Detta för att möjliggöra en fördjupning i enskilda artiklar samt för att lättare kunna hitta nyanser i materialet. Avgränsningen av artiklarna skedde genom ett systematiskt urval av var tredje artikel i kronologisk ordning från respektive tidning. Vid kvalitativa undersökningar använder man sig ofta annars av ett representativt urval, det vill säga man väljer ut de texter som man tycker passar bäst för de teman man väljer och för de resultat man vill finna. Vi ansåg dock att det i denna undersökning var mer relevant att få med ett material som representerade hela tidsperioden. Detta för att kunna utläsa hur olika åsikter och skeenden ändras över tid. Vi ansåg också att vårt urval faktiskt representerade de teman som vi hittade vid genomläsningen av hela materialet. Det slutgiltiga urvalet som djupanalyserades bestod således av 46 artiklar.

2.4. Bearbetning av materialet

Efter att urvalet var klart läste vi återigen igenom den slutgiltiga empirin. Denna gång låg fokus på att gå ännu djupare in i texterna. Efter detta sammanställde vi ett analysverktyg, ett kodschema, efter det vi tyckte var mest framträdande i vår empiri och de frågor som vi tagit upp i vår frågeställning. Vi fann en viss inspiration i David Altheides bok *Qualitative Media Analysis* (1996). Altheide menar att man i ett kodschema ställer upp de kategorier och frågor som man vill ställa till texten, vilka kan fungera som en guide när man undersöker material i form av dokument, i vårt fall nyhetsartiklar.

2.4.1. Kodschemat

Kodschemat sammanställdes med ett antal teman som vi ansåg relevanta att undersöka. Vi provade sedan vårt kodschema på några av artiklarna för att se vilket resultat vi fick. Därefter gick vi tillbaka och modifierade vissa punkter i schemat samt tog bort och lade till några. Det slutgiltiga kodschemat redovisas i *bilaga 1* och förklaringar till de olika punkterna redovisas i *bilaga 2*. Punkterna har varit av varierande betydelse för den slutgiltiga analysen. De olika alternativ vi har satt upp under de olika punkterna har enbart fungerat som riktlinjer för att

styra fokus under kodningen i rätt riktning. Vi band oss alltså inte till de svarsalternativ som fanns, utan var öppna mot egna anteckningar på alla punkterna.

När kodschemat var färdigt gick vi återigen igenom vår empiri, denna gång med detta som grund. Vi delade upp empirin i hälften för att kunna utföra ett effektivare arbete rent tidsmässigt. Det var dock viktigt för oss att vi båda skulle utföra kodningarna på liknande sätt, varför vi började med att koda tio av artiklarna tillsammans. Med jämna mellanrum utförde vi dessutom kodningar av samma artiklar för att försäkra oss om att vi bedömde dessa på ett liknande sätt, det vill säga att vi utgick från samma tolkningsramar.

2.4.2. *Analysprocessen*

När vi gick igenom vår empiri med kodschemat som grund hittade vi ett antal teman som vi tyckte var utmärkande för medierapporteringen kring de apatiska flyktingbarnen. Utefter dessa teman valde vi sedan att analysera materialet med hjälp av de teorier vi redogör för i teorikapitlet. Vi fann bland annat att de aktörer som förekom i artiklarna och beskrivningen av dessa innehade en relativt stor del av medierapporteringen. Detta gjorde att mediebilderna av dessa aktörer var intressant; hur de beskrivs och på vilket sätt de får komma till tals. Detta blev därför fokus och en slags grund i vår analys.

2.5. Uppsatsens kvalitet, trovärdighet och allmängiltighet

I kvantitativa undersökningar talar man ofta om reliabilitet och validitet som mått på en undersöknings tillförlitlighet. I kvalitativa undersökningar är det dock mer lämpligt att använda sig av trovärdighetsbegreppet (Trost, 2007). Är den metod vi använt trovärdig och den bästa för att få svar på våra frågeställningar och vilka alternativa metoder kunde vi ha använt oss av?

Problematik med vår undersökning av rapporteringen i dagspress kring de apatiska flyktingbarnen dyker upp i samband med att vi bara har undersökt rapporteringen i två tidningar. Detta gör att våra resultat egentligen inte kan sägas gälla all svensk dagspress. Våra resultat skulle ha kunnat se annorlunda ut om vi hade använt oss av andra tidningar. Vi anser dock att det ligger oss till lags att vi har valt både en morgon- och en kvällstidning samt att dessa har stora upplagor, då dessa tillsammans når en stor del av Sveriges befolkning.

Genom att vara noga med att båda författarna har gått igenom allt material, samt att vi ofta har jämfört våra kodningar för att försäkra oss om att vi utfört dessa på samma sätt, stärker vi

undersökningens kvalitet avsevärt. Vi har även innan uppsatsarbetet påbörjades, samt under tiden detta pågått, läst mycket teoretiskt litteratur så att vi har kunnat välja ut de teorier som lämpat sig bäst för att förklara vår empiri.

3. Teori

Teorikapitlet presenterar den teoretiska referensram som har använts vid analysen. Här redogörs för teorier och begrepp som ligger till grund för frågeställning och syfte och sedermera för analys och resultat.

Medierna har idag en mycket central plats i våra dagliga liv. De ger oss möjlighet att gå bortom de egna erfarenheterna och förstå världen utifrån ett större perspektiv. Det är genom medierna som politiska aktörer kan nå ut till folket med sina budskap och det är genom medierna som människor får aktuell information om olika samhällsfrågor (Nord och Strömbäck, 2004). Politiska makthavare, medier och medborgare utgör således ett system där alla delar är beroende av varandra (Strömbäck, 2000).

Att medierna ger oss en bild av hur världen ser ut och information om det som sker i samhället är förstås bra men det kan även vara problematiskt. Gripsrud (2002) skriver att vi på många sätt är utelämnade åt mediernas framställning av verkligheten. Utifrån det vi ser, hör och läser i medierna bildar vi oss medvetna och omedvetna uppfattningar om den värld vi lever i (Gripsrud, 2002).

3.1. Mediernas demokratiska uppgifter

I den svenska pressutredningen från 1994 skriver man att mediernas främsta uppgifter är att förse medborgarna med sådan information att de självständigt kan ta ställning i olika samhällsfrågor, att granska de inflytelserika i samhället samt att låta olika åsikter och kulturyttringar komma till tals. Journalistiken ska också sträva efter att ge så allsidiga och sanningsenliga bilder av verkligheten som möjligt (Nord & Strömbäck, 2004).

I verkligheten är det dock inte så enkelt, utan journalistiken och mediernas innehåll präglas ständigt av ett kontinuerligt samspel mellan en mängd olika faktorer. Samhällsrapporteringen i nyhetsmedier är ofta ett resultat av en byteshandel mellan medierna och utomstående aktörer, där uppmärksamhet och utrymme byts mot information (Ibid.).

3.2. Journalistikens begränsningar

Under de senaste decennierna har mediernas innehåll och journalistikens villkor förändrats. För att visa på den inte alltid så lyckosamma utvecklingen inom nyhetsjournalistiken har Strömbäck (2000) tagit fram ”den politiska kommunikationens paradoxer”. Han vill med detta visa att dagens samhällseliga kommunikation uppvisar vissa oroväckande tendenser, och att demokratin påverkas av mediernas utbud och förutsättningar mer än vad vi tror.

Den första paradoxen benämner Strömbäck (2000) ”den fria och oberoende journalistikens paradox”. Med detta menar han att när journalisternas beroende av de politiska aktörerna minskar leder detta till ett ökat beroende av att leva upp till den professionella journalistikens normer. En oberoende, granskande och kritisk journalistik har blivit riktlinjen. Den tidigare refererande och informerande journalistiken hamnar i skymundan och kan till och med framstå som osjälvständig inom journalistikåren. Det här ger ett medieinnehåll som tvärt emot fritt och oberoende, är homogent och bundet till vissa ideal (Strömbäck, 2000).

Den andra paradoxen kallas ”den subjektiva objektivitetens paradox”. Strömbäck (2000) menar att objektivitet har blivit ett ledord och ett ideal i dagens journalistik. Svenska journalister definierar objektivitet som att man som journalist bör uppmärksamma frågor bortom de åsikter och uppfattningar som politiker vill föra fram. Detta leder dock till att det istället för att vara politikernas åsikter och uppfattningar som framställs i media blir journalistens subjektiva syn på problemet som framställs (Ibid.).

Den tredje paradoxen benämner Strömbäck (2000) ”den kritiskt granskande journalistens paradox”. Här syftar man på att det kritiskt granskande och ifrågasättande idealet inte alltid fyller sina intentioner. Den kritiska granskningen brukar motiveras med att medborgarna måste få information om hur samhällets makthavare sköter sig. Strömbäck menar emellertid att man ofta kan se tendenser på att den kritiskt granskande journalistiken inriktar sig på fel saker, vilket tränger ut den mer informerande och reflekterande journalistiken. Idag bedriver man ofta en granskning som i hög grad är inriktad mot de politiska aktörerna som privatpersoner och den innehåller ofta mer kritik än faktisk granskning (Ibid.).

3.3. Medielogiken

Bengt Johansson skriver i boken *Medierna och demokratin* (2004) att det finns två villkor som styr nyhetsarbetet på en redaktion; ekonomin och medielogiken. Den ekonomiska faktorn har sin grund i att medieföretagen har blivit allt mer kommersiellt styrda och att man idag

strävar efter en så billig produktion som möjligt. Detta leder till att det blir mer fokus på att producera nyheter som folket vill ha istället för att ge utrymme till nyheter som rör relevanta samhällsfrågor (Johansson, 2004).

Med medielogiken menas på vilket sätt medierna arbetar; hur man berättar, hur man fångar publikens uppmärksamhet samt hur mediets format kan påverka en nyhet. För att en nyhet ska få utrymme i medierna har det stor betydelse hur den passar mediets metoder, rutiner och arbetssätt (Johansson, 2004). Nedan utvecklar vi begreppet medielogiken utifrån *mediernas arbetsmetoder, medialiseringstekniker, nyhetsvärdering, mediernas dramaturgi* samt *övertalningsmedel*.

3.3.1. Mediernas arbetsmetoder

En nyhetshändelse måste alltså passa mediets metoder och rutiner för att få utrymme (Gripsrud, 2002). Meyer (2002) menar att journalisterna inte alltid är medvetna om den process som sker när de väljer ut vad som ska uppmärksammas. Det finns dock vissa tendenser att journalisterna tar upp de nyheter som de tror attraherar allmänheten. Han menar att det finns regler som man tar till för att skapa en bild av den händelse man beskriver, som allmänheten sedan uppfattar som sanning och verklighet. Meyer tar upp åtta steg för presentation av en politisk händelse i medier som bland annat innehåller *personifikation*. Med detta menar han att man skapar en bild av en politiker eller annan person som syns i medierna och ger honom eller henne en roll. Han menar vidare att det skapas myter kring människorna och att de ibland får nästan övermänskliga krafter och kan målas upp som hjältar (Meyer, 2002).

3.3.2. Medialiseringstekniker

Forskaren Gudmund Hernes (återgiven i Johansson, 2004) talar om ett överskott av information och ett underskott av uppmärksamhet i samhället. Han använder sig av ett antal medialiseringstekniker för att förklara hur medierna fångar publikens intresse. Dessa kan även utnyttjas av dem som önskar få uppmärksamhet i medierna. Nedan presenteras de sex medialiseringsteknikerna, i analysen tillämpar vi dock bara ett urval av dessa.

- *Tillspetsning*, innebär att man ska hålla sig till en kort, klar och tydlig formulering av ett uttalande eller en redogörelse av en händelse.
- *Förenkling*, innebär att man inte fokuserar på alltför många nyanseringar och argument i en nyhetshändelse.

- *Polarisering*, att man delar in aktörerna i olika läger och förenklar på så sätt de olika uppfattningar som finns i en fråga.
- *Intensifiering*, innebär att man fokuserar på dramatik som gör nyheten spännande, exempelvis utbrott, strejker eller våld.
- *Konkretisering*, innebär att man både ska uppmärksamma det som är konkret i nyheten, samt att konkretisera det som inte är det.
- *Personifiering*, innebär att man lyfter fram enskilda personer, vilka gör historien mer intressant. Detta ska möjliggöra identifikation för läsaren (Johansson, 2004).

3.3.3. *Nyhetsvärdering*

Med begreppet nyhetsvärdering menar man det dagliga arbete som sker på redaktionerna där det bestäms vilka nyheter som ska tas upp. En mängd forskning är gjord angående nyhetsvärdering och det finns ett flertal teorier med kriterier om vad som avgör vad som blir en nyhet. Det finns dock två grunder som styr denna värdering: vad publiken *vill* veta samt vad publiken *borde* veta (Johansson, 2004).

Meyer (2002) menar att det ska finnas en närhet till läsaren i en nyhet; *rumsligt, politiskt och kulturellt*. Nyheten ska gärna även utspela sig under en kort tidsperiod. Han menar också att en nyhet har större chans att bli uppmärksammad om den är kopplad till en händelse. Den ska vidare gärna vara kopplad till något som redan är känt av läsaren och även gärna vara något överraskande (Meyer, 2002).

3.3.4. *Mediernas dramaturgi*

Även mediernas dramaturgi, det vill säga det sätt medierna berättar, är en påverkansfaktor för nyhetsarbetet. Nyhetshändelser i dagspress kan ses som berättelser om någonting som har hänt. Journalister kan skapa ett mediedrama eller en medieföljetång av en viss händelse. Genom att göra artikelserier av ett ämne kan man måla upp en bild av en berättelse som går från konflikt till lösning. Det kan bland annat vara att man väljer ut en person att representera ena sidan i en konflikt eller händelse och en annan att representera den andra sidan. Man väljer då ofta ut en ”bov” i historien och kan sedan forma nyhetshändelsen med detta som utgångspunkt. Detta ger journalisterna en väldig makt över den historia som målas upp (Gripsrud 2002).

3.3.5. Övertalningstekniker

Slutligen redogör Gripsrud (2002) redogör för tre olika strategier när det gäller att retoriskt kunna övertala sin publik; *ethos*, *pathos* och *logos*. Vi redogör nedan för dessa i tur och ordning. I analysen fokuserar vi dock bara på *ethos* och *pathos*.

Ethos innebär att man använder sig av språk och framförande av sitt meddelande på ett sådant sätt att det för publiken anses trovärdigt. Det handlar om det intryck som talaren eller författaren förmedlar av sig själv. Rör det sig om en talare som tidigare fått uttrycka sig i en specifik fråga och är känd av publiken som just trovärdig eller förtroendeingivande, så leder detta till att dennes budskap lättare tas emot och accepteras av publiken (Gripsrud, 2002).

Användning av *pathos* innebär att man anspelar på starka känslor hos publiken. Man skapar en känsla av till exempel vrede, sorg eller medlidande genom det sätt man uttrycker sig. Övertalningen sker genom att man får publiken att känna de saker man vill förmedla vilket gör att de påverkas av texten (Ibid.).

Logos innebär övertalning genom att man väddar till publikens förnuft. Man visar på klara fakta och söker styrka sina påståenden med exempel och logik. Till exempel kan man visa på siffror eller på andra konkreta sätt bevisa att det man säger faktiskt stämmer (Ibid.).

3.4. Mediernas makt

Uppfattningarna om mediernas makt har gått alltifrån ”allsmäktiga medier” till ”vanmäktiga medier”. Idag anser man kort och gott att medierna är ”mäktiga”, det vill säga medierna inte bestämmer så mycket *hur* publiken ska tänka, men däremot *vad* publiken ska tänka på (Gripsrud, 2002).

Medierna har en så kallad dagordningsfunktion, vilket innebär att de samhällsfrågor som massmedia ger stort utrymme också blir de frågor som mediepubliken tycker är viktigast (Ibid.). Mediernas betydelse för opinionsbildningen i samhällsfrågor ligger alltså inte så mycket i vilka åsikter människor har, utan vilka frågor som människor har åsikter om (Asp, 1986). En vidareutveckling på dagordningsteorin är teorin om *framing*. Begreppet *framing* syftar dels på att innehållet i medierna anpassas till det som är välkänt och bekant för publiken så att det lättare ska gå att ta till sig. Dels så syftar det till att förklara hur publikens referensramar påverkas av den verklighet som tillhandahålls av medierna (Nilsson, 2004).

Asp (1989) menar att frågan om mediernas makt kan ses utifrån två huvudsakliga utgångspunkter. Dels handlar det om vilken makt medierna har att påverka publiken och dels om vem det egentligen är som har makten över mediernas innehåll. Medierna är mäktiga i den meningen att deras innehåll kan påverka människors tankar, känslor och handlingar men man kan samtidigt säga att medierna är maktlösa i den meningen att det inte bara är journalisterna själva som bestämmer över utbudet i medierna. Han menar att såväl makthavare utanför medierna som publikens efterfrågan påverkar hur mediernas utbud ser ut (Asp, 1989).

4. Resultat och analys

I detta kapitel applicerar vi det teoretiska resonemanget på vår undersökning. Här redovisas de resultat som undersökningen har kommit fram till och vi försöker på ett överskådligt och tydligt sätt redovisa svaren på frågeställningen.

Teorikapitlet inleddes med Gripsruds (2002) resonemang om att vi utifrån den information vi får av medierna skapar oss medvetna och omedvetna bilder av hur verkligheten ser ut. I fallet med de apatiska flyktingbarnen fick vi vanliga medborgare en stor del av informationen kring fenomenet från just dagspressen och vi kan i denna undersökning se vissa oroande tendenser kring hur man rapporterade kring händelsen.

Mediernas demokratiska uppgift är att verka för en fri åsiktsbildning, det vill säga att tillhandahålla medborgarna sådan information att de *självständigt* kan ta ställning i olika samhällsfrågor. Medierna ska också låta olika åsikter komma till tals samt sträva efter att ge så allsidiga bilder av verkligheten som möjligt (Nord & Strömbäck, 2004). I rapporteringen i dagspressen kring de apatiska flyktingbarnen målade medierna dock upp en bild som vi inte anser alltid var så informativ och allsidig. Rapporteringen kom istället att bli något av en klappjakt på vissa aktörer, där det nästan enbart målades upp en sida av frågan.

Nedan visar vi på detta med hjälp av de resultat vi har kommit fram till vid undersökningen. Vi inleder med att presentera vilka som uppmärksammas i medierapporteringen. Vidare förklarar vi aktörernas roller i historien utifrån tre olika teman; *offren*, *de goda* samt *de onda*. Efter detta går vi djupare in på varför aktörerna framställs på det här viset och försöker belysa varför rapporteringen av vissa aktörer var så kritisk. Framställningen av konflikten utifrån medialiseringstekniker blir nästa fokus och vi diskuterar även orsakerna till varför det här

fenomenet har uppmärksammas. Avslutningsvis sätter vi in våra resultat i ett större samhälleligt perspektiv genom att diskutera dessa utifrån mediernas makt och påverkan.

4.1. Vilka uppmärksammas i medierapporteringen?

De aktörer som förekommer i artiklarna framträder på två olika sätt. Antingen är det *omtalade aktörer* eller så är det *aktörer som själva får uttala sig*. Flyktingbarnen omtalades både som fenomen och som konkreta fallbeskrivningar. I artiklarna omtalades även de myndighetspersoner som sågs som ”de onda” samt barnläkare och andra experter som sågs som ”de goda”. Även föräldrarna till flyktingbarnen figurerar i artiklarna i olika former.

Vad det gäller de som uttalade sig så var det ofta experter som fick komma till tals i artiklarna. Det rörde sig främst om barnläkare och psykologer, samt andra som hade mycket erfarenhet av just flyktingbarn och apati. Meyer (2002) menar att medierna ofta målar upp roller av de personer som medverkar i nyhetshändelsen, att de skapar en myt kring den person de skriver om som de sedan använder sig av i fortsatt rapportering. Vi märkte redan i början av vår genomgång av artiklarna att det var samma personer som fick uttala gång på gång. Bland annat förekom barnläkarna Henry Ascher och Göran Bodegård i en mycket stor del av artiklarna. Om man tolkar detta utifrån Meyers teorier så kan man se det som att dessa två personer blev en symbol för den ”goda” sidan. På andra sidan stod migrationsminister Barbro Holmberg samt den utredare som var tillsatt för att utreda problemet med de apatiska barnen; Marie Hessle, som också fick mycket utrymme att uttala sig. Utifrån Gripsruds (2002) teorier kan vi också förstärka denna uppdelning genom att migrationsministern och migrationsverket är de som målas upp som ”bovar” i historien.

Det var emellertid inte så många flyktingfamiljer som fick uttala sig i artiklarna och vi frågade oss hur detta kunde komma sig. Vi kom fram till att en anledning till detta kan vara språkbarriären; att familjerna inte pratar svenska och därför blir svåra som intervjuobjekt. Detta kan vara en konsekvens av mediernas målsättning att ha en snabb och billig produktion på grund av det kommersiella styret och den konkurrens som finns på marknaden (Johansson, 2004). En annan möjlig förklaring till detta hittade vi i Gripsruds (2002) redogörelse för de retoriska övertalningsteknikerna. Journalisterna presenterar experterna med en lista av deras erfarenhet gällande apatiska flyktingbarn, vilket ger dem legitimitet att uttala sig samt ger dem en fasad av pålitlighet gentemot publiken. Detta kan förklaras med den retoriska övertalningstekniken *ethos*, vilken innebär man försöker skapa en känsla av att den

information som man presenterar är tillförlitlig genom att använda sig av pålitliga källor och bygga upp ett långsiktigt förtroende för dessa (Gripsrud, 2002).

4.2. Ett medialt drama med tre ben

Vi har alltså hittat ett antal aktörer som kan ses som huvudpersoner i detta mediedrama om de apatiska flyktingbarnen. En förstärkning av deras position som huvudpersoner anser vi vara att Henry Ascher, Marie Hessle och Barbro Holmberg själva har skrivit debattartiklar i tidningarna. Vi har delat in de aktörer som förekommer i tre kategorier; de apatiska flyktingbarnen ses som *offer*; barnläkare och andra experter som står på barnens sida ses som *de goda*; och slutligen politiker och experter som anses vara bovar i dramat ses som *de onda*.

4.2.1. Offren

”Idag gömmer sig tusen flyktingbarn i Sverige för att slippa utvisning. Antalet har fördubblats på bara två månader. Barnen bryts långsamt ner, får ångest, blir apatiska – självmordsförsök är inte ovanliga.”

(Aftonbladet, 2003-06-16)

De apatiska flyktingbarnen framställs alltså ofta som offer i vår empiri. De är antingen offer för den svenska flyktingpolitiken eller för föräldrarna som har förgiftat eller manipulerat dem. Fokuseringen låg mycket på specifika fallbeskrivningar; dessa artiklar innehöll mycket detaljerade exempel på hur barnens tillstånd såg ut. Barnen beskrevs som apatiska; de åt inte, de hade slutat leka och prata och så vidare.

”Milica låg apatisk på en madrass på golvet när aftonbladet träffade henne. Hon hade slutat skratta, leka och prata. Förra sommaren gav hon upp helt. Hon slutade äta. ’Hon orkade inte mer’, säger Milicas 29-årige pappa.” (Aftonbladet, 2004-04-20)

Det var även vanligt att rent allmänt beskriva de apatiska flyktingbarnens tillstånd ingående, även i de fall då inte ett specifikt fall beskrevs.

”Barnen lever helt isolerade. De går inte i skolan, de går inte ut, de träffar inga andra barn. De är understimulerande. För barnen är det förgörande, menar experterna. ’Barnen bryts ner. De tappar hoppet. De blir oerhört allvarliga. De skrattar inte, de ler inte, de minns inte när de var glada sist. De önskar sig ingenting längre’, säger Henry Ascher.” (Aftonbladet, 2003-06-17)

Båda dessa citat tycker vi belyser artiklarnas mål att spela på läsarens känslor, man använder sig alltså av det retoriska begreppet *pathos* (Gripsrud, 2002).

Fokus lades även på orsakerna till apatin hos barnen. De möjliga orsaker som tas upp i artiklarna är för det första det trauma som den långa asylprocessen innebär samt det faktum att familjerna tvingas gömma sig efter avslagen asylansökan. En annan möjlig orsak som tas upp är de krig och andra hemskheter som barnen har fått utså i hemlandet eller i livet på flykt. Slutligen tas misskötsel från föräldrarna upp som orsak till apatin. Detta sker i två anseenden, dels att föräldrarna var deprimerade och olyckliga och inte klarade av att ta hand om sina barn, och dels att föräldrarna i ren desperation hade manipulerat eller förgiftat barnen för att framkalla ett tillstånd av apati. Detta för att lättare de lättare skulle kunna få uppehållstillstånd.

4.2.2. De goda

I jakten på de bakomliggande orsakerna till barnens tillstånd blir de olika experter som får uttala sig en välanvänd källa. Det förekommer två typer av experter i artiklarna. På den goda sidan ställs de experter som anses vara på barnens sida. Dessa är till största delen barnläkare och psykologer med erfarenhet av flyktingbarn och i många fall av apatiska flyktingbarn. I artiklarna presenteras barnläkarna Henry Ascher och Göran Bodegård som pålitliga och förtroendeingivande, något som kan ses som ett anspelande på retorikens *pathos*. Ett exempel på detta är att man använder sig av samma experter om och om igen, vilka till sist känns igen av läsaren. Detta stärker deras ställning som en pålitlig informationskälla inom ämnet. Ett annat exempel är att experterna vid varje uttalande presenteras tillsammans med sin ”långa erfarenhet”. Nedan kan vi se exempel på detta:

”Överläkare Göran Bodegård, som tidigare hade ansvaret för vården av de sjukaste barnen på Eugeniahemmet, menar att (...)” (Dagens Nyheter, 2006-05-03)

”Man avfärdar den ena förklaringsmodellen efter den andra utom förgiftningshypotesen som man inte kan ta ställning till eftersom den ligger utanför uppdraget, säger Henry Ascher, ordförande i Svenska barnläkarföreningens arbetsgrupp för flyktingbarn.” (Dagens Nyheter, 2006-05-03)

Det förekommer inte så mycket kritik gentemot ”de goda” experterna annat än i enstaka uttalanden från de aktörer som befinner sig på ”andra sidan”. Dessa experter får ganska mycket plats i artiklarna och många av de budskap som artiklarna vill föra fram kommer från någon av dessa. Som vi nämnde ovan är det också till stor del samma experter som får komma till tals. Henry Ascher är ett mycket bra exempel då hans namn förekommer flitigt under hela tidsperioden. Han är också en av de första som får uttala sig kring detta ämne i de tidigaste artiklarna.

4.2.3. De onda

”I många fall finns det konstigheter’, säger Annica Ring, handläggare på Migrationsverket, i Svenska Dagbladet. Hon fortsätter: ’Vi är duktiga på att tycka synd om människor i Sverige. Men de flyktingar som kommer hit är ofta oerhört driftiga och har satsat allt på ett kort.’” (Aftonbladet, 2005-11-23)

Kategorin ”de onda” är uppdelad i två olika typer av aktörer; experter och politiker. Ett bra exempel på denna andra typ av expert är den särskilda utredare som har tillsatts för att utreda fenomenet med de apatiska barnen, Marie Hessle. Det förekommer mycket kritik mot henne och hon likställs i många fall med migrationsminister Barbro Holmberg, det vill säga dessa sätts i samma läger.

Vad gäller kategorin politiker så är den främsta aktören migrationsminister Barbro Holmberg. Hon målas flera gånger upp som den som har det högsta ansvaret gällande de apatiska barnen och huruvida dessa ska få stanna i Sverige eller inte.

”Samtidigt är Holmberg den ytterst ansvariga ministern för en politik som innebär att två av tre apatiska barn ska utvisas” (Aftonbladet, 2005-04-07)

”Regeringen och migrationsminister Barbro Holmberg har ett tungt ansvar för de apatiska flyktingbarnen. Det menar toppmoderaten Kristina Axén Olin och kräver att utvisningarna av sjuka barn stoppas.” (Dagens Nyheter, 2005-04-28)

Ett exempel på hur Migrationsverket målas upp som boven i dramat är historien om att de ska ha firat med champagne att en viss familj utvisades. I denna historia rapporteras Annica Ring vara en av huvudpersonerna.

”Tjänstemän på Migrationsverket i Solna har på kontorstid och i verkets lokaler med champagne firat avvisningen av en asylsökande familj med ett svårt sjukt barn. (...) Annica Ring förnekar, trots sina detaljerade formuleringar i mejlet, att firandet skulle gälla en viss avvisad familj.” (Dagens Nyheter, 2005-12-20)

Ett annat exempel på en händelse där det har utdelats mycket kritik är när Riksdagen hade en omröstning gällande amnesti åt alla familjer med apatiska flyktingbarn. Socialdemokraterna och moderaterna röstade mot amnestin. Detta ledde till att de övriga partierna uttryckte hård kritik mot dessa två partier och särskilt mot migrationsminister Barbro Holmberg samt även mot Marie Hessle.

”Företrädare för de fem partier som röstade för asyl åt de apatiska barnen (fp, c, kd, v och mp) krävde i ett gemensamt uttalande att regeringens samordnare för flyktingbarnen, Marie Hessle, byts ut. ’Marie Hessle är känd för att i olika sammanhang uttalat att de apatiska flyktingbarnen är ett svenskt fenomen och att de är uppe

på nätterna och springer. Det är oerhört svårt att ha ett förtroende för en person som beskriver frågan på detta sätt', hette det i uttalandet. " (Dagens Nyheter, 2005-04-28)

De aktörer som är mest utsatta för kritik är alltså Barbro Holmberg, Marie Hessle och Annica Ring. Dessa tre personer missförtroendeförklaras och anses inte klara av sitt jobb. Det målas även upp en bild av att de skulle ha en dold agenda med de uttalanden och aktioner de gör.

"Genom att upprepa den lögnen, genom att säga att en amnesti skulle leda till en humanitär katastrof" eftersom ännu fler barn skulle bli sjuka, insinuerar migrationsministern att barnen bara spelar. Att de inte är så sjuka som de utger sig att vara." (Aftonbladet, 2005-04-01)

När Annica Ring nämns i en artikel om de apatiska flyktingbarnen följer följande beskrivning av henne:

"Annica Ring är för övrigt den handläggare på Migrationsverket som ville fira en avvisning av en svårt sjuk pojke med champagne." (Aftonbladet, 2006-12-20)

Även i de fall när det inte förekommer uttalad kritik så finns det ofta en bild av Migrationsverket som boven i dramat. I de artiklar där föräldrarna ses som den påverkande faktorn till barnens apati läggs ändå den slutgiltiga skulden på Migrationsverket. De ska ha misskött sitt jobb genom att inte placera dessa barn i bättre hem eller på annat sätt se till att de har en trygg tillvaro.

Tidningarna har således valt att främst publicera sådant material som endast ger en tolkning av frågan. Vi upptäckte även att tidningsartiklarna ger ett gynnsamt intryck av "de goda experterna" och ett ofördelaktigt intryck av "den andra sidan". Detta kunde utläsas av det språkbruk som man använde i artiklarna samt att det framförallt var personer som var för en amnesti som fick uttala sig. Personer med andra åsikter fick ofta inte komma till tals förrän i slutet av artiklarna och dessa argument urholkades många gånger av en kommentar från journalisten själv eller en expert. I en artikel i Aftonbladet har man med ett uttalande från Annica Ring där man skriver:

"Till Sveriges Radio säger Annica Ring att det är 'märkligt' att det finns så många apatiska flyktingbarn just i Sverige: 'Men om man säger något om det i dag blir man betraktad som cynisk eller rasist.'" (Aftonbladet, 2005-11-23)

Artikeln fortsätter sedan:

"Annica Ring talar svepande och med politiska undertoner. Det är märkligt att en statlig tjänsteman tillåter sig att göra det. Har Migrationsverket verkligen barnens bästa för ögonen? I sådana fall borde myndigheten hålla

sig för god för att misstänkliggöra alla de apatiska flyktingbarnen och deras familjer.” (Aftonbladet, 2005-11-23)

4.3. Kan man tala om en objektiv nyhetsrapportering?

Artiklarna om de apatiska flyktingbarnen består alltså av en hel del hård kritik mot vissa aktörer. Den allmänna åsikten är att barnen är ”offer”, politikerna är ”onda” och experter och läkare är ”goda”. Att det journalistiska materialet gällande de apatiska flyktingbarnen målades upp på det här sättet menar vi kan förklaras med hjälp av Strömbäcks (2000) tre paradoxer.

Enligt ”den fria och oberoende journalistikens paradox” är den professionella journalistiken idag hårt bunden till att vara kritiskt granskande och ifrågasättande av makthavarnas agerande (Strömbäck, 2000). Detta anser vi kan vara en förklaring till att man i artiklarna väljer den här hårda inställningen mot politiker och myndighetspersoner. Det är lätt för enskilda journalister som inte är så insatta i frågan att se den i svart och vitt och ta ställning i skydd av professionella arbetsnormer. Det vill säga dela upp problemet i två sidor och sedan ”göra sitt jobb” genom att urskillningslöst kritisera den sidan som består av makthavare och myndighetspersoner. Vi tror att det är lätt att gömma sig bakom idealet att vara kritisk och oberoende för att slippa gå in djupare på dilemmat och se dess komplexitet. När man sedan väl har börjat måla upp bilden av två läger med ”de goda” i den ena ringhörnan och ”de onda” i den andra, är det svårt att komma ifrån detta och återgå till en neutral och informativ rapportering.

Vi kan tydligt urskilja sådana här tendenser när frågan ändrar karaktär efter att vissa flyktingfamiljer har blivit polisanmälda för vanvård av sina barn. Artikelförfattarna uppvisar då plötsligt en osäkerhet i sina texter där man inte kan bestämma sig för vem som egentligen är ”ond” och vem som är ”god”. I början av artikeln uttrycker man en åsikt och skyller på vissa personer, för att sedan byta uppfattning och syndabock i slutet av artikeln. Det verkar som att man helst vill stå på den sidan där man anser att barnen inte är sjuka på riktigt men samtidigt inte kan lämna den fasta inställning man hade förut där flyktingfamiljerna är offer för myndighetspersoners politiska spel och den svenska flyktingpolitiken. I en nyhetsartikel i Dagens Nyheter skriver man:

”Igår framkom uppgifter om att vissa flyktingfamiljer skulle vanvårda sina barn för att få dem att framstå som apatiska. På så sätt skulle chanserna öka att få stanna i Sverige.” (Dagens Nyheter, 2005-11-23)

Här lägger man således skulden på flyktingfamiljerna. Lite längre ner i artikeln kan man dock läsa ett uttalande från en vänsterpartistisk riksdagsledamot som säger:

"Migrationsverket ägnar sig åt ett generellt skuldbeläggande, grundat på uppgifter som vilar på mycket osäker grund." (Dagens Nyheter, 2005-11-23)

Vidare fortsätter artikeln:

"Självfallet kan man inte utesluta att det finns några fall där barnen har farit illa på grund av föräldrarnas agerande. Samtidigt känns det som att Migrationsverket tar på sig en politisk roll och spelar på fördomar." (Dagens Nyheter, 2005-11-23)

Således har man gått från att i början av artikeln ge skuld åt de apatiska barnens föräldrar till att i slutet av artikeln skuldlägga Migrationsverket. Man låter visserligen båda sidor komma till tals, men lägger undermedvetet värderingen att det fortfarande är Migrationsverket som är boven.

Även den andra av Strömbäcks paradoxer, "den subjektiva objektivitetens paradox", anser vi kan förklara hur medierapporteringen kring de apatiska flyktingbarnen kom att se ut. Denna paradox innebär att dagens journalister strävar efter objektivitet, det vill säga att föra fram aspekter på frågor och händelser bortom de åsikter och uppfattningar som politiker vill att man ska föra fram (Strömbäck, 2000). Detta leder dock till att journalisten får agera domare och bestämma vad som är viktigt att skriva om. I den här undersökningen får vi uppfattningen om att tidningarna så gärna vill följa det objektiva idealet att rapporteringen istället blir överdrivet subjektiv. Med detta menar vi att vi får uppfattningen att ambitionen att *inte* enbart föra fram politikernas åsikter ibland går så långt att det slår över åt andra hållet, och att man istället blir nästan överdrivet ensidig i sin rapportering. Som exempel kan vi ta en artikel i Aftonbladet där syftet är att rapportera om att asylärenden ska börja avgöras i domstol.

Journalisten skriver:

"Det är glädjande. Moderaternas och socialdemokraternas oheliga allians i flyktingpolitiken har inneburit stort mänskligt lidande. Praxis har varit allför hård. Människor, inte minst barn, som enligt utlänningslagen haft rätt till uppehållstillstånd, har ändå utvisats." (Aftonbladet, 2005-09-13)

Det är alltså tydligt att skribenten lägger in egna värderingar i rapporteringen och enbart talar för den ena sidan av debatten. Artikeln fortsätter sedan med ett väldigt informativt innehåll vilket gjorde det svårt att avgöra om artikeln var en debatt- eller nyhetsartikel. Detta visar på den ensidighet som rapporteringen kännetecknades av.

”Den kritiskt granskande journalistikens paradox” hänger samman med de två första paradoxerna och kan även den användas för att försöka förstå hur dagstidningarnas rapportering kring de apatiska flyktingbarnen såg ut. Den här paradoxen innebär att dagens journalistiska ambition att vara kritiskt granskande inriktar sig på fel saker (Strömbäck, 2002). Det blir allt vanligare att den kritiska granskningen, istället för att granska makthavare i just egenskap av makthavare, inriktar sig på att ohämmat kritisera dessa som privatpersoner. I vår undersökning kan vi alltså se tendenser på detta – att det blir mer kritik mot aktörerna som pekades ut som ”de onda”, än faktisk granskning.

4.4. Spel mellan två läger – tillspetsning med medialiseringstekniker

Enligt Hernes teori om medialiseringsteknikerna så har medierna ett antal verktyg att ta till för att skapa intresse kring en händelse (Johansson, 2004). I den här nyhetshändelsen ser vi klara exempel på det som kallas *polarisering*. Man sätter barnläkarna som värnar för barnens bästa i ena spelhörnan och migrationsministern och Migrationsverket i den andra och skapar på så vis en konflikt med två olika sidor.

”Holmberg upprepade tvärsäkert men tvivelaktigt att apatiska flyktingbarn bara finns i Sverige och att det vore en ’humanitär katastrof’ att ge dem amnesti. Ascher konstaterade att apatiska flyktingbarn, enligt utlänningslagen, har rätt att få asyl i Sverige. Myndigheterna följer inte längre lagens portalparagraf om att se till barnens bästa. Den skärpta svenska flyktingpolitiken är den verkliga humanitära katastrofen, sa Ascher.” (Aftonbladet, 2005-02-25)

Genom att låta dessa aktörer komma till tals i samma artikel, och uttrycka sina olika åsikter som motvikt till varandra, så förstärker man och visar konkret att dessa verkligen tillhör olika läger.

”Marie Hessles och Nader Ahmadis rapport om de apatiska flyktingbarnen är mer politisk än vetenskaplig. Det hävdar barnläkarna Henry Ascher och Göran Bodegård. Det får stå för dem, säger regeringens utredare Nader Ahmadi.” (Dagens Nyheter, 2006-05-03)

Man försöker genom *konkretisering* och *förenkling* från början få en relativt komplex historia att handla om enbart två olika läger; antingen anser man att barnen är sjuka på riktigt eller så anser man att det handlar om simulering eller manipulation för att lura det svenska rättssystemet. Man förlitar sig på experterna och genom att presentera dessa med långa erfarenheter av ämnet, som vi även nämnt ovan, så ger man dem en legitimitet och trovärdighet i deras uttalanden.

Det förekommer också mycket konkreta fallbeskrivningar av apatiska barn i artiklarna. Detta kan förklaras med en annan av Hernes medialiseringstekniker; *personifieringen*. Denna teknik innebär att man knyter en personlig vinkling till historien som man redogör för (Johansson, 2004). Genom att beskriva barnens tillstånd ingående och nämna dem vid namn, ålder och ursprung gör man dem genast mer levande för läsaren och man möjliggör identifikation.

”På andra våningen i familjen Henkelmanns hur ligger Nargiz, 12, ihopkrupen i en säng, till synes livlös i fosterställning. Hon är okontakbar och blicken är tom. (...) I rummet har Nargiz satt upp ett foto på sig och sin bror. Då var hon en livfull tjej som gillade att träna friidrott. Nu är Faiq hemskickad till Azerbajdzjan och Nargiz drömmar förblir en hemlighet.” (Aftonbladet, 2005-02-13)

Genom de detaljerade beskrivningar av de utvisningar av apatiska barn som finns med i artiklarna, samt även de rättegångar och dylikt som förekommer, skapar man också spänning som lockar fler läsare. Man använder sig av så kallad *intensifiering*, vilket innebär att man gärna använder dramatik för att göra nyheten spännande och lockande för läsarna (Johansson, 2004). Genom att knyta en nyhet till en händelse försöker man också att få mer uppmärksamhet till artikeln (Meyer, 2002).

”Den apatiska asylsökande 13-årige pojke vars fall lämnats över till regeringen får permanent uppehållstillstånd av humanitära skäl. Beslutet blir vägledande för andra asylsökande barn med liknande symtom. Hon understryker dock att varje fall även i fortsättningen ska prövas individuellt och vill inte uttala sig om hur många familjer i de 424 fall med barn som drabbats av apati som kommer att få stanna i och med den nya praxisen.” (Dagens Nyheter, 2005-07-08)

Man binder här en specifik händelse till det övergripande problemet med de apatiska barnen och till debatten huruvida dessa ska få stanna. Att rapportera kring debatterna i riksdagen vilket ger även artiklarna en känsla av aktualitet för läsaren.

4.5. Från flyktingpolitik till medial rapportering

Varför har då historien om de apatiska flyktingbarnen fått utrymme i den svenska dagspressen? Som vi nämnde i teorikapitlet finns det en mängd teorier som styr nyhetsvärdering och utifrån dessa kan vi få en liten aning om hur arbetet på redaktionerna går till. Det är viktigt att tänka på vad publiken *vill* veta och vad publiken *borde* veta (Johansson, 2004).

Enligt Meyer (2002) ska en nyhet ha en närhet till läsaren för att få utrymme i medierna. Historien om de apatiska flyktingbarnen har en *rumslig* närhet i den mån att det handlar om

Sverige och att målgruppen för artiklarna är just svenskar. Genom att ta upp fall från flera olika delar av Sverige så skapar man även en känsla av att fenomenet finns överallt, vilket möjliggör intresse från flera delar av landet. Dessutom tas även åsikter upp gällande att fenomenet skulle vara unikt för just Sverige. Detta gör historien extra intressant för den svenska befolkningen. Migrationsverket och den svenska flyktingpolitiken är ett känsligt ämne som ofta diskuteras i medierna. Detta ger denna historia både en politisk och kulturell närhet. Meyer (2002) menar att en nyhet även gärna ska vara överraskande för publiken. Den svenska moralen och Sverige som ett land med mycket empati gör att missbehandling flyktingar av blir ett extra uppmärksammat ämne.

Vi har nu visat på hur medierna använder sig av olika tekniker när de framställer en nyhetshändelse. De har polariserat debatten om de apatiska flyktingbarnen och delat in aktörerna i ”den goda” och ”den onda” sidan. De har skapat sympati för flyktingbarnen och placerat dem som ”offer” i mitten av konflikten. Men vad får då slutligen dagspressens rapportering om de apatiska flyktingbarnen för konsekvenser för allmänhetens bild av händelsen?

4.6. Mediernas makt och påverkan

Medierna har en påverkansfaktor i den meningen att de innehar den så kallade *dagordningsfunktionen* (Gripsrud, 2002). De kan genom att ta upp ett ämne låta det få plats i den allmänna samhällsdebatten. Detta leder till att ämnet i fråga uppfattas som viktigt och intressant hos publiken. Om inte dagspressen hade tagit upp frågan om de apatiska flyktingbarnen hade den antagligen inte intresserat och berört allmänheten i samma utsträckning. Det faktum att ämnet blev så vida debatterat, både av de centrala aktörer som förekommer i artiklarna och även av vanliga människor är verkligen ett bevis på detta; information har lett till engagemang hos allmänheten. Om nyhetsredaktionerna i den dagliga nyhetsvärderingsprocessen hade valt att fokusera på en annan nyhet som på ett eller annat sätt ansågs viktigare, så skulle historien om de apatiska flyktingbarnen mycket väl ha kunnat falla i glömska.

Enligt teorin om *framing* påverkas även publikens referensramar av den verklighet som medierna målar upp (Nilsson, 2004). Vi är i dagens medialiserade samhälle på många sätt utelämnade åt mediernas beskrivningar av händelser. Speciellt när det gäller de saker som vi själva inte kan ta reda på genom att uppleva med egna ögon. Mediernas innehåll kan påverka

våra känslor, tankar och handlingar (Asp, 1989). Genom att sätta fokus de apatiska flyktingbarnen har medierna lyckats få upp våra ögon för detta fenomen och genom att på olika sätt vinkla och spetsa till historien har de även påverkat vår syn på verkligheten.

5. Slutdiskussion

Uppsatsens sista kapitel diskuterar de resultat som undersökningen har frambringat. Vi förhåller oss kritiskt till studien och föreslår även alternativa synsätt och förslag till fortsatt forskning.

Vår undersökning av nyhetsrapporteringen kring detta har visat att medierna lyckades visa upp en bild av en konflikt där spelet om vem som är skyldig kom i fokus och olika aktörer spelades ut mot varandra. Man kan fråga sig om detta verkligen hjälpt de apatiska barnen?

Vi har i uppsatsarbetet sett exempel på de tekniker som medierna använder sig av för att spetsa till en nyhet och som även avgör om den ska få utrymme eller inte. Tidningarna har valt ut en ”ond” och en ”god” sida samt placerat flyktingbarnen i mitten som ”offer”. Vi har också sett tendenser på att rapporteringen kring detta fenomen kanske inte alltid låter båda sidor komma till tals på samma villkor. Uppsatsen har även diskuterat detta ämne ur ett större perspektiv och funnit att mediernas makt, och det faktum att vi i många fall är utelämnade till mediernas rapportering kring en viss händelse, kan påverka vår bild av verkligheten.

Historien med de apatiska flyktingbarnen är utan tvekan ett ämne som har berört många människor. När barn far illa är det inte konstigt att folk vill engagera sig för att göra något åt detta. Från början blev vi mycket rörda av fallbeskrivningar och den misär som barnen befann sig i. Efterhand har vi dock utvecklat ett mer objektivt synsätt och därför kan nog våra resonemang ibland tolkas som ganska kallsinniga och likgiltiga inför dessa barns situation. Vår avsikt med rapporten är dock inte att ge en bild av hur situationen i Sverige såg ut under den här perioden, utan att undersöka på vilket sätt medierna beskrev fenomenet och varför. Vi har även valt att bortse från att rapporteringen har förändrats över tid, utan fokuserat på den helhetsbild som dagspressen har presenterat av händelsen.

Arbetet med uppsatsen har lett till en mängd tankar kring en fortsatt forskningsprocess kring ämnet. För det första skulle det vara intressant att studera den rapportering kring fenomenet som har skett i andra nyhetsmedier i Sverige, till exempel tv och radio. Att undersöka

skillnaden mellan de två tidningar vi använt oss av skulle även det vara en intressant vinkling på ämnet eftersom den ena är en kvällstidning och den andra räknas till morgonpress. Då vi har likställt informativa nyhetsartiklar och med övertalande artiklar som debattinlägg och ledare skulle även skillnaden mellan dessa vara en intressant utgångspunkt för vidare forskning kring ämnet. Eftersom aktörerna på ”den onda” sidan är kvinnor och aktörer på ”den goda” sidan är män hade det varit intressant att diskutera detta ur ett genusperspektiv. Vi valde dock bort detta eftersom vi ansåg att det inte passade in i vår fokus för uppsatsen och att detta mycket väl kunde vara ett sammanträffade. Slutligen skulle en jämförelse mellan perioden som vår undersökning har lagt vikt vid och den nyhetsrapportering som sker om detta ämne idag kunna vara ett intressant exempel på fortsatt forskning.

Källförteckning

Publicerade källor

- Altheide, David L (1996). *Qualitative Media Analysis*. London: Sage Publications
- Asp, Kent (1986). *Mäktiga massmedier: studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur
- Asp, Kent (1989). *Den tredje statsmaktens synliga och osynliga ansikte*. Uppsala: Maktutredningen
- Gripsrud, Jostein (2002). *Mediekultur, mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos AB
- Hansen, Anders, Cottle, Simon, Negrine, Ralph & Newbold, Chris (1998). *Mass Communication Research Methods*. London: Macmillan Press Ltd.
- Hatch, Mary Jo (2002). *Organisationsteori. Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Heide, Mats, Johansson, Catrin & Simonsson, Charlotte (2005). *Kommunikation och organisation*. Malmö: Liber
- Johansson, Bengt (2004). Journalistikens Nyhetsvärderingar. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2004). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Meyer, Thomas (2002). *Media Democracy*. Cambridge: Polity Press
- Nilsson, Malin (2004). Mediernas makt över tanken. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2004). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur
- Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2004). Journalistik, medier och demokrati. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2004). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur
- Strömbäck, Jesper (2000). *Makt och medier*. Lund: Studentlitteratur
- Thurén, Torsten (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber
- Trost, Jan (2007). *Enkätboken*. Studentlitteratur. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

<http://www.dagspress.se/mediefakta> (2010-01-06)

<http://www.dn.se/info/korta-fakta-1.519470> (2010-01-06)

<http://koncernen.aftonbladet.se/> (2010-01-06)

Bilaga 1

Kodschema

- 1. Tidning:**
- 2. Datum:**
- 3. Kodare**
 - a. Fanny
 - b. Caroline
 - c. Båda
- 4. Artikelförfattare**
 - a. Journalist
 - b. Politiker
 - c. Expert
 - d. Debattör
- 5. Huvudfokus**
 - a. Apatiskt flyktingbarn/familjen
 - b. Fenomenet flyktingbarn
 - c. Den svenska flyktingpolitiken
 - d. Debatt mellan olika aktörer
 - e. Kritik mot flyktingar
 - f. Kritik mot politiker
 - g. Kritik mot expert
 - h. Kritik mot journalist
- 6. Artikeln handlar om:**
- 7. Ställningstagande för artikeln**
 - a. Tror att de simulerar
 - b. Tror att sjukdomen är verklig
 - c. Både och
 - d. Neutral
- 8. Är artikeln:**
 - a. Informativ 1-3 (3- mkt informativ)
 - b. Övertalande 1-3 (3 – mkt övertalande)
- 9. Retoriskt grepp**

- a. Patos – Vädja till känslor
- b. Logos – Vädja till förnuftet
- c. Ethos - Förtroendeingivande

10. Vem får uttala sig?

- a. Flyktingfamilj
- b. Expert
- c. Politiker
- d. Journalist
- e. Oklar roll

11. Ställningstagande för personer som får uttala sig:

- a. Tror att de simulerar
- b. Tror att sjukdomen är verklig
- c. Både och
- d. Neutral

12. På vilket sätt omtalas aktörerna?

- Flyktingbarn som person kontra som fenomen
- Positiv och negativ kritik mot politiker och experter
- Hur de apatiska barnen beskrivs

13. Övriga kommentarer

Bilaga 2

Förklaringar till kodschema

- *Artikelförfattare;* Vem som har skrivit artikeln. Detta var relevant då vi i vissa fall fann att det inte var en journalist som skrivit artikeln.
- *Huvudfokus;* Här fokuserade vi på att hitta ETT fokus, alltså det vi ansåg var vad artikeln främst fokuserade på. Detta för att kunna sortera empirin på ett enklare sätt.
- *Vad artikeln handlar om;* Denna punkt var mer som en slags minnesanteckning för oss som kodare för att vi skulle komma ihåg vad artikeln handlade om när vi gick igenom våra anteckningar.
- *Ställningstagande för artikeln;* Hur artikelns ställning i debatten såg ut, i fall de gav uttryck åt att det var en verklig sjukdom eller inte, eller om den förhöll sig mer neutralt till frågan.
- *Informativ eller övertalande artikel;* Detta var en intressant punkt eftersom att vi hade med både debattartiklar och nyhetsartiklar.
- *Retoriskt grepp;* Utefter de retoriska greppen ethos, pathos och logos har vi tittat på de formuleringar som förekommer i artiklarna och författarens användning av dessa tre.
- *Vem som får uttala sig;* Vilka aktörer som är citerade samt intervjuade och återgivna i texten.
- *Ställningstagande för person som får uttala sig;* Vilken sida i debatten som denna person ger sken av att stå på. (Se ställningstagande för artikeln.)
- *Omtalad aktör;* På vilket sätt de aktörer som förekommer omtalas i artiklarna. Här delade vi in resultaten i flyktingbarn/familj, politiker och experter.
- *Övriga kommentarer;* Övriga aspekter vi fann utmärkande för artikeln i fråga.